

2005-ci ildən başlayaraq hər il fevralın 4-ü Dünya Xərçənglə Mübarizə günü kimi qeyd edilir. Həmin günün təsis edilməsinin başlıca məqsədi diqqəti bu global problemə yönəltmək, eləcə də xərçəng xəstəliyinin təhlükəlik dərəcəsi və onun yeni müalicə üsullarını dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqdır.

Bir nöqtədə dayanan və məhdud şəkildə böyüyən şişlər adətən xoşxassəli hesab edirlər. Xərçəng hüceyrələri meydana gəldikləri şişdən ayrıldığı təqdirdə, qan və ya limfa dövrünü vasitəsilə bədən digər nahiyələrinə yayıla bilərlər. Gətdikləri nahiyələrdə şiş koloniyaları meydana gətirir və böyüməyə davam edirlər. Şiş sağlam toxumaları məhv edərək bədənin digər hissələrinə yayılıb inkişaf etdikdə bu, metastaz (şaxələnmiş) xərçəng adlanır və müalicəsi çox çətin olan kəskin vəziyyət ilə səciyyələnir.

Dünya Səhiyyə Təşkilatının proqnozuna əsasən, 2010-2020-ci illər ərzində qeyri-infeksiyon xəstəlikləri, o cümlədən ürək-damar xəstəlikləri və xərçəng xəstəlikləri ilə bağlı ölüm hallarının 15 faizədək artması gözlənilir. Məlumat əsasında, 2025-ci ilədək dünyada 20 milyon yeni xərçəng xəstəsi qeydə alınacaq. Həmin halların 80 faizi aşağı və orta gəliri olan ölkələrdə baş verəcək (Azərbaycan orta gəlirli ölkələrə aid edilir). Avropada 2012-ci ildə 4 milyon yeni xərçəng halı qeydə alınıbsa, 2030-cu ildə bu rəqəm daha da artacaq.

Onkoloji xəstələrin, demək olar ki, yarısı Asiya ölkələrinin payına düşür. Bu da əsasən Yer kürəsi əhalisinin 60 faizdən çoxunun dünyanın bu hissəsində yaşaması ilə əlaqədardır. Dünya əhalisinin yalnız doqquz faizindən ibarət olmasına baxmayaraq, avropalılar bu göstəricinin 23,4 faizini təşkil edir.

Ən geniş yayılmış onkoloji xəstəliklərin ilk üçlüyünü ağciyər, döş və bağırsağ xərçəngləri təşkil edir. Xərçəngin bu növləri öldürücü ilk beş xəstəlik siyahısına daxil edilib.

Onkoloji xəstələrin təxminən beşdəbiri ağciyər xərçəngindən vəfat edir. İkinci yerdə düz bağırsağ, mədə və qaraciyər xərçəngi dayanır. İlk beşliyi isə süd vəzi xərçəngi tamamlayır.

Ekspertlər ağciyər xərçənginin sayının artması barəsində həyəcan təbili çalırlar. Bu sahədə ən yüksək göstərici Şimali Amerika, Avropanın şimal və qərb bölgələri - xüsusilə Danimarka və Niderland, eləcə də Çin, Avstraliya, Yeni Zelandiyada qeydə alınıb.

Məlumat verilir ki, dünya ölkələri üzrə 2014-2050-ci illərdə ölümlərin böyük bir hissəsi tütüncəklər arasında olacaqdır. Tədqiqatlar göstərir ki, tütündən istifadənin cəmi 50 faizədək azaldılması 2020-ci ilədək 180 milyon insanın həyatını xilas etmiş olar.

Azərbaycanda xərçənglə bağlı ölüm hallarının artmasının səbəbi

Milli Onkologiya Mərkəzi direktorunun birinci müavini Fuad Quliyev III Beynəlxalq Uroonkologiya simpoziumunda məlumat verib ki, 2018-ci ildə Azərbaycanda ilk diaqnoz qoyulan 11 606 xərçəng xəstəsi qeydə alınıb və həmin xəstələrin 5 733 nəfəri kişidir: "Xərçəng xəstəlikləri sırasında ilk yerdə ağ-

Dünyaya şaxələnmiş bəla

ciyər, ikinci yerdə mədə xərçəngidir. Prostat xərçəngi isə bu sıralamada 5-ci yerdədir. Ölüm hallarının artmasının əsas səbəbi xəstələrin həkimə çox gec müraciət etməsidir".

F.Quliyev bildirib ki, "Uroonkologiya" jurnalının 2019-cu il məlumatına əsasən, Rusiyada 100 min əhaliyə 40 nəfər, Ukraynada 26-27 nəfər, Belarusda 70 nəfər onkoloji xəstə düşür. Azərbaycanda isə bu say 100 min əhaliyə 7 nəfərdir: "15 il əvvəl nisbətən vəziyyət daha yaxşıdır. Amma bununla belə, son illər xərçəng xəstələrinin sayı və xəstəliklə bağlı ölüm halları da artıb. Səbəb odur ki, xərçəng xəstəliyinə tutulanlar çox gec, xəstəliyin 3-4-cü dərəcəsində həkimə müraciət edirlər, bu isə xəstələrin 50 faizini təşkil edir. Qazaxıstanda, Ukraynada bu, 25 faizə, Belarusda 15 faizə qədərdir. Böyrək xərçəngi ilə də vəziyyət oxşardır. 50 faizə yaxın xəstə 2-3-cü dərəcədə həkimə müraciət edir. Əsas səbəb isə məarifləndirmənin kifayət qədər aparılmasındır".

Bu xəstəliklə mübarizə üçün 46,4 milyon manat ayrılıb

2006-cı ildə Prezident İlham Əliyev tərəfindən imzalanmış "Onkoloji yardım haqqında" qanun bədxassəli şişlərdən əziyyət çəkən Azərbaycan vətəndaşlarının pulsuz xüsusi tibbi və sosial yardım alması üçün hüquqi əsas yaradıb, "Onkoloji xəstələrin şiş əleyhinə əsas preparatlarla təminatı üzrə Tədbirlər Proqramı" isə dövlətimizin bu xəstəlikdən əziyyət çəkənlərə qayğısının əyani nümunəsidir.

Həmçinin dövlət tərəfindən xərçəng xəstəliyi ilə mübarizə tədbirləri üçün hər il maliyyə yardımı ayrılır. Dövlət büdcəsində 2020-ci ildə səhiyyə xərcləri üçün nəzərdə tutulan vəsaitin 1124,1 milyon manatı məqsədli proqram və xidmətlər üzrə müvafiq tədbirlərin maliyyələşdirilməsinə sərf ediləcək. Burada xərçəng xəstəliyi ilə milli mübarizə tədbirlərinin maliyyə təminatı ilə bağlı xərclərə 46,4 milyon manat ayrılıbsa nəzərdə tutulub.

Onu da qeyd edək ki, 2009-cu ildə Milli Onkologiya Mərkəzinin, 2012-ci ildə Uşaq Onkologiya Mərkəzinin, 2014-cü ildə yeni müalicə korpusu və bədxassəli şişlərin molekulyar diaqnostikası laboratoriyalarının, 2016-cı ilin aprelində isə Milli Onkologiya Mərkəzinin nəzdində Nüvə Tibb Mərkəzinin açılması bu dəhşətli xəstəliklə mübarizəni bir az daha asanlaşdırıb.

Profilaktika

Xərçəng hər zaman bəla kimi qəbul edilir və bu xəstəlikdən yaxa qurtarmağın mümkünsüzlüyü düşünülür. Amma xərçəng xəstəliklərinin yaranma səbəblərini müəyyən etmək mümkün olmasa da, erkən müdaxilə nəticəsində həmin xəstəliklərin təxminən üçdəbir hissəsinin inkişafının qarşısını almaq olur. İlk mərhələlərdə xərçəng şişinin aşkar edilməsi onun uğurlu şəkildə müalicəsini mümkün edir. Mütəxəssislər xəbərdarlıq edirlər ki, xərçəngə yoluxma hallarının 40 faizə qədərini qarşısını almaq mümkündür.

Asanlıqla qarşısı alınmayan xərçənglər müəyyən davranışlarla sıx əlaqəli olanlardır. Məsələn, siqaret çəkmək, yaxud spirtli içki içməmək ağciyər, boğaz, ağız və qaraciyər xərçəngi kimi bir sıra xərçəng növlərinin yaranma riskini azaldır. Kölgədə dayanmaqla, papaq və köynək vasitəsilə günəşdən qorunmaqla və günəş kremindən istifadə etməklə dəri xərçənginin qarşısı alınabilir. Həmçinin qidalanma bu xəstəliklə əlaqəli olduğuna görə, pəhriz vasitəsilə xərçəngdən qorunmaq mümkündür. Bunun üçün təzə meyvələr, tərəvəzlər və bütün dənli bitkilərlə zəngin, az yağlı qidalardan istifadə məsləhət görülür.

Müəyyən peyvəndlər bəzi xərçəng növlərinin qarşısının alınmasında müsbət rol oynayır. Məsələn, uşaqlıq boynu xərçəngi ilə əlaqədar olan papillomavirus əleyhinə peyvənd vururulması olduqca vacibdir. Bununla yanaşı, Hepatit B peyvəndləri qaraciyər xərçənginə səbəb olan Hepatit B virusunun qarşısını alır.

Xərçəngə təbiətin xəstəliyi deyirlər və bütün canlı orqanizmlərdə bu şişlərə rast gəlinir. Əsas səbəblərdən biri yaş faktoru olsa da, ətraf mühit, yaşam şərtləri, müəyyən zərərli vərdişlər xəstəliyin yaranmasını daha da sürətləndirir və gətdikcə gənclərdə, hətta uşaqlarda ortaya çıxmasına səbəb olur, yeni növləri əmələ gəlir. Amma xəstəliklə bağlı ümidverici məqam onun zamanında aşkarlandıqda müalicəsinin mümkün olmasıdır. Buna görə də vaxtaşırı müayinə olunma, sağlam qidalanma, həyat tərzindəki pis vərdişlərdən yaxa qurtarmaq, strestdən, həyəcədən uzaq durmaq xərçəngə qalib gəlməyin və ona yaxalanmamağın ən asan yoludur.

2021-ci ilə qədər bu gün, yeni Dünya Xərçənglə Mübarizə günü "Mən varam və olacağam" şüarı altında keçiriləcək.

Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"